

kateri naj konjerejci pokažejo, kako so znali vaditi in uriti svoje konje. Posestniki najurnejših konj bodo pa dobili visoke premije ali dobitke ter bodo tako počeščeni pred vsem svetom. Korist konjskih dirk je torej ta, da izpodbujajo kmetovalca rediti hitre in zatorej več vredne konje. Konečno pa pristavljamo, da hočemo v tem listu tudi še popisati, kako se vrše take dirke, in, ako se bode pokazalo, da se naši konjerejci zanimajo za to reč, skrbela bode kmetijska družba tudi za to, da dobimo v deželo ruskih trabskih žrebcev, ki po vesoljnem svetu slove zaradi svoje hitrosti.

Škropilnica za trte.

V 23. letošnji številki našega lista poučili smo vinarje, kako naj ravnajo s trtami, da jih ozdravijo od strupene rose. Rekli smo, da jih je najbolje škropiti z zmesjo od bakrenega vitrijola (galice) in apna. V podobici 1. v današnjem listu kažemo našim bralcem tako škropilnico, in sicer Allweilerjevo. Ta škropilnica je kaj rabna, lično in trdno izdelana ter prši tekočino z veliko silo in jako fino razdeljeno na trte. Vsled teh njenih lastnosti je zelo lahko ž njo škropiti, in potrebuje se zelo malo tekočine, kar je za velike vinograde, ki so zelo oddaljeni, posebno dobro. Na oralo vinograda treba 2 do 3 hektolitre tekočine. Kmetijska družba mora v svoji drevesnici škropiti hruške, ker jim tudi neka glivska bolezen škoduje. V ta namen rabi omenjeno škropilnico in je zelo zadovoljna ž njo. Le eno napako ima, in ta je njena visoka cena. Škropilnica stoji namreč 27 gld. 50 kr. Kdor jo pa naroči pri Ivanu Wegschaidler-ji v Ptuji po naši družbi, dobi jo pa 1 gld. ceneje.

Podoba 1.

Nekoliko besed o paši in o zeleni klaji.

Vsekakor in po pravici je paša živini narurna in nje zdravju najugodnejša krma, in zato boljše od klaje. Po pašnikih se žival svobodno giblje po svežem, zmerom zdravem zraku ter odbira izmed mnogovrstnih zelišč tistih, ki jej najbolj ugajajo. Zatorej vpliva vztrajno bivanje na planem zelo močno na zdravje in veselo spropevanje živali. Vsakdanje sprehajanje po pašnikih pospešuje hitro pretvarjanje snovi v živalskem telesu ter pretvarja vso hrano v kri in meso. Važno je pomniti, da se po pašnikih živali vedno le zmerno gibajo, sprehajajo in letajo, nikoli pa ne toliko, da bi opešale. Nekateri jih preveč naganjajo. Vsled tega so močno utrujene, tako da nečejo žreti, dokler se ne odpočijejo. Kdor tako ravna, škoduje svoji živini, ker jo preveč muči s preveliko hojo in naganjanjem. Tega ni bati se na

pašnikih. Živali letajo, kolikor jim se ljubi in njih zdravju ugaja.

Ne da se pa tajiti, da ne bi zganjanje na pašo imelo svojih slabih strani. Mnogo jih je, na primer: prevelika vročina, deževje, neenakomerna krma, zdaj je prebujna, zdaj prepusta in prepričla. Časih zmanjka pitne vode, in dostikrat so pašniki predaleč od hleva. Živali pridejo tukaj v marsikatere nezgode in nesreče, katerih po hlevih dobro izogibljejo. Po pašnikih nalezejo živali dostikrat bolezn, katerih po hlevih nikoli ne dobijo. Nadalje pripominamo, da živali veliko laže in hitreje pomagamo, če v hlevu zbolijo, nego na paši. Toda živali pogrešajo po hlevih blagodejnega svežega zraka in prostega gibanja po njem. Vrh tega se lotijo živali po hlevih tudi bolezn, ki jih po pašnikih ni.

Zatorej moramo reči, da ima oboje nekaj ugodnega, a tudi nekaj neugodnega, namreč zganjanje na pašnike in zadržavanje živine po hlevih. Kdor pa reč prav presodi, priznaval bode, da se nezgode po pašnikih dajo mnogo laže skrbiti in zmanjšati. Vremenskim izpremembam se privadi sleharno živinče polagamo ter postane za nje manj občutljivo. Kdor vrlo pazi, odvrčal bode uspešno tudi vsakojake bolezn, katerih živali navadno dobivajo na paši, vsaj njih število lahko skrbimo.

Z ozirom na vzrejo zlasti plemenske in vprežne živine, ima paša veliko prednost mimo klaje v hlevu, ker v takih slučajih je gledati najprvo na prirodni primerno rast in ugodno krmljenje mlade živine. Polaganje po hlevih pa ima zopet drugih prednosti: živali dobivajo hrane enakomerno in določeno množino, česar na paši ni, pa tudi biti ne more.

(Dalje nasled.)

Razne reči.

* Zakaj Gorenjcem spomladi burja rž jemlje? Pred nekoliko leti slišal sem vsako spomlad skoro vse kmetovalce tožiti: letos bomo morali ovsen kruh jesti. Na vprašanje, zakaj, odgovarjali so mi: burja nam je vso rž vzela. Seveda mi ta odgovor nij bil razumen, a spominal sem se ga kasneje večkrat, ko sem uže vzroke pozvedel, zakaj burja ravno rž jemlje. Malokateri kraj na Slovenskem ima prve spomladanjske dni toliko mrzlih vetrov, izimši Vipavo, kakor ravno Gorenjsko. Precej ko sneg skopni, začena burja pihati; močna ni, pa mrzla je; ona posuši poprej zmrzlo polje hitro in pokonča v tem času rž in tudi pšenico. Vzrok temu je to: zemlja je bila, ko je bil sneg skopnel, zmrzla, za 2 palca včasih še več, od spodnjega sveta vzdignena. Ravno v tej globočini imata pa rž in pšenica svoje korenike. Ko se zmrzlina nekoliko zmanjša, vzdiguje se zemlja najbolj in vleče s seboj rž in pšenico na kvišku; tako sta ti rastlini v nevarnosti, da se jima korenike ne odtrgajo, ker se vedno nekoliko korenin vsake rastline drži spodnjih tal. Da se je zemlja zaradi mraza vzdignila, vsak lahko

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pòli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gold. 40 kr. za pol leta 1 gold, 70. kr. za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gol 10 kr., za četrt leta 1 gold. 10 kr.

V Ljubljani 24. julija 1889.

Obseg: Vipavci poprimite se zelenjadarstva! — Klimatišk korist sadnega drevja. — Zemljepisni in narodopisni obrazi. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.**Vipavci poprimite se zelenjadarstva!**

Dne 24. junija sem bil v Ljubljani, kjer sem zanimal se za vipavsko sadjarsko zadrugo. Vprašal sem, kako uspeva. Najmerodajnejša. to je najbolj veščca o tej reči, namreč tajnik c. kr. kmetijske družbe gospod Pirc in združni prodajalec gosp. Uršič sta mi zatrdila, da se vede prav dobro, a bi se še bolje, ako bi le kaj več sadja bilo letos, in pa ako bi Vipavci imeli kaj več zgodnje zelenjave, po kateri posebno zelo povprašujejo. No, da letos ni obilo sadja v Vipavi, zato pač Vipavci ne morejo. Ali zgodnje zelenjave bi pa imeli lahko dosti in stržili bi za njo prav lep denar. Da bi se Vipavci najumnejše vrtno zelenjave poprijeli, ne mislim, ampak bolj poljske ali njivske, pa vendar le onod, koder je za pridelovanje zgodnje zelenjave najpoglavitejših reči, ki jih je treba, namreč vode za zalivanje in prav prisojne in zavetne lege. In tega v Vipavi pač ne manjka, dasi res ne splošno. Osebito prav pod gorami ležeča sela kakor: Lozice, Št. Vid, Gradišče, Vipava, Vrhpolje, Budanje, itd. pridelovala bi lahko kaj zgodnjo in fino zelenjavo. Sicer imamo jako cenjeno zgodnjo zelenjavo, katero bi Vipavci sploh lahko pridelovali, ker imajo sploh zgodnje podnebje, in ker dotičnim rastlinam skoraj zalivati ni treba.

Taka zgodnja zelenjava je: špargelj, grah, krompir, fižol, zelje, artičoka. Ako bi Vipavci hoteli ravno naštete rastline obiloma pridelovati, kak lep denar bi zanje dobivali? Ali to je zlo, da je kmetovalec povsod strašansko konservativen in da se vsled tega novih reči kaj nerad loti. Tako je ne le v Vipavi, ampak po vsem Slovenskem, da, po vesoljnem svetu sploh! Drugi stanovi niso približno tako konservativni.

Poglejmo na pr. kako malo let je bilo treba, da so črevljarji sploh začeli rabiti lesene žebliče, ali krojači

šivalne stroje itd. Ako pomislimo, da sta v Vipavi vino in sadje skoraj edina vira, iz katerih more kmetovalec denarja zajemati, in da se bode — Bogu bodi potoženo! — prvi vir zaradi trne uši močno posušil, pač je skrajni čas, da se Vipavci lotijo reči, katera bi odpadle kmetijske dohodke vsaj nekoliko nadomestila, in to bilo bi ravno pridelovanje zgodnje zelenjave. Sicer smo vajeni od preprostega kmetovalca, kateremu kaj novega priporočamo slišati: a! to ni pri nas navada, tega se ne bomo lotili! No, Vipavci slove sploh za najrazboritejše kmetovalce, kakeršni so tudi v istini, in ni skoraj misliti, da bi zgodnje zelenjave zaradi tega ne hoteli začeti pridelovati, ker to dozdej v Vipavi ni bilo navada. Kako lepo in kako hitro so se poprijeli Vipavci, na pr. pridelovanja krmske pese, dasi jej vipavsko podnebje nikakor prav dobro ne ugaja; kako hitro so se poprijeli novih vrst trt, novega načina zasajanja vinogradov, novega načina naprave vina, kako hitro so si omislili ameriških trt itd. In tako je za gotovo upati, da se bodo tudi pridelovanja zgodnje zelenjave poprijeli, dasi ravno to do zdaj ni navada. Sila kola lomi, pravi pregovor, in v sili je dolžnost človeku pomagati si.

Nikakor nočemo torej dvomiti, da bi se Vipavci pridelovanja zgodnje zelenjave ne hoteli lotiti. In zato hočemo popisati nekatere rastline, katere je lahko obiloma s primerno majhnim trudom pridelovati ter jih prav lahko v denar spraviti. (Dalje nasled.)

Nekoliko besed o paši in o zeleni klaji.

(Konec.)

Rekli smo, da moremo preteče nezgode na paši odvrčati. Isto je mogoče tudi pri polaganji po hlevih, ako živino vsak dan za nekoliko ur na plano gonimo. Toda v to svrhu ni rabiti ograjenih gnojišč, ampak odbirati je praznih travnikov in lepih pašnikov. Ako sedaj

primerjamo prednosti in hibe pašnikov s polaganjem po hlevih, moremo reči, da oboje utegne ob svojem časi biti koristno, ako se sploh vestno in opazno vselej postopa in ravna. Po pašnikih ne smemo vsega prepuščati narodi, ampak sami moramo tudi gledati, da sleharno škodo zabranimo, kolikor je človeku mogoče. Vendar tudi pri klaji moramo paziti, da živina ni neprestano k jaslim priklenena, ampak da časi na plano pride in se tod sprehodi.

Kje pa moremo, kar je potrebno, laže oskrbeti, ali na pašnikih ali v hlevih, to je do gospodarskih razmer in posebnosti, ki so zelo različne. Po nekod na primer kaže vsekakor živino na pašnike goniti, ker je zelo lahko mogoče. Drugod pa kaže ravno nasprotno, namreč polagati v hlevih. Za vzrejo sodijo sploh in najprvo pašniki, tudi svinje so tako veliko zdravejše, pa še kravam molznicam ugaja paša, če rabijo za vprežno živino; vsaj poleg klaje naj se jim privošči časi kaj paše.

Pri polaganji v hlevih treba je skrbeti, da je zmerom dosti zelene krme, pa tudi slame. Te je zelo potreba. Slama odvrtača nezgode, ki rade zadevajo živino, katera zmerom stoji v hlevih. Z njo uravnavamo hranilne snovi, ki se nahajajo v zeleni krmi, da ne škodujejo. Sploh pomaga slama žival ohraniti zdravo, zlasti pa, kadar se prehaja od suhe klaje na zeleno in od zelene na suho; vsaj skozi 14 dni je tedaj previdno in opazno postopati. V to svrhu priporočajo slamo in zeleno krmo skupaj rezati ali zjutraj in zvečer slame klasti. Svežo zeleno krmo je samo za eden dan naprej pripravljati; bolje pa jo je vsak dan po dvakrat nakositi, in sicer zjutraj eno uro po solnčnem vzhodu in zvečer, predno pade rosa.

Nadalje svetujejo zeleno krmo hraniti po hladnih prostorih, kamor solnce ne sije. V prevelikih kupih ne sme trava ležati, sicer se ugreje in vzvene. Ako je pa uže ugreta in vela, treba jo razgrniti in z vodo poškopiti, da se razhladi. Od dežja zmočeno travo pa kaže polagati le, če je s slamo pomešana. Nekateri imajo posebne lesene stolice ali lese, narejene iz desek in lat. Vložena krma se ne ugreje kmalu, in če je od dežja mokra, odcedi se voda, ter jo potem zračni prepri hitreje suši. Kedar travo polagamo, treba tudi paziti, da napajamo živino ob pravem času, namreč nekoliko časa poprej ali pozneje, nikoli pa ne precej potem, ko smo položili sveže krme. Najbolje kaže pri govedih čakati, da začnejo prežvekovati.

Velike previdnosti je treba, kadar mlado, bujno travo ali deteljo polagoma. Držati se moramo trdno določenega časa za polaganje, da živali ne žró prehlavno. Polaga naj se večkrat, vendar vselej zmerno, malo ter opazno, in le ob pravem času napaja. Trave rezati ni treba morebiti zaradi lažega prebavljanja, ampak časi le zato, da se bolje s slamo pomeša ali preveč ne raztrosi, kar se godi zlasti, kadar so muhe sitne. Takisto opazno treba živino gnati na pašnike, kar je pa časi veliko teže, nego če v hlevih polagamo. Pred vsem je skrbeti, da bode na pašnikih zmeraj dosti paše ali pa

vsaj druge krme pripravljene, kedar bi je po njih zmanjkalo.

Navadno pritisne takšno pomanjkanje sredi poletja in preneha šele, ko je moči na strnišča goniti živino, kar škoduje zlasti mlajšim živalim. Poprej so namreč gladovale, potem pa dobe nagloma mlade trave. Posebno škodljiva je rana paša spomladi, kadar je vsled dolge zime krma pošla, in pozna jesenska, da še pobero vse do zadnje travice. Koder so torej pašniki nekaj časa prazni in popaseni, treba skrbeti za drugo klajo. Dobro je živalim, ki zahajajo na slabe pašnike, polagati nekaj oljnih prg. Tudi slame bodi nekaj pripravljene. Polagati je kaže zjutraj in zvečer. To odvrtača slabe nasledke, ki skoro vselej nastopijo, kadar dalj časa dežuje, in so pašniki mokri, vlažni ali imajo po nizkih legah kislo krmo, ali kadar pasejo po mladih, bujnih deteljiščih. Paziti je tudi, da se pravilno prehaja od polaganja po hlevih na nepretrgano gonjo na pašnike, da se živali polagoma privadijo novi krmi in izpremenjenim vremenskim razmeram.

Posebno je paziti na ostavljeno mlado živino. Pitne vode ne sme manjkati živini po pašnikih, in veljajo o tem ista pravila, katera pri polaganji sveže trave. Na posled bodi še omenjena rosnata, mokra, zlasti pa s slano pokrita paša in sploh takšna, katero je nočni mraz skvaril. Na takšno pašo ne smemo živine tešče hitro iz toplega hleva goniti, ker si prehladi želodec, dobi drisko, grižo, krave pa zvržejo. Na deteljišče in druge travnike goniti živino je najbolj nevarno, kadar je po njih rosa, ker živali taka piča napihuje. Mnogo škodujejo tudi pašniki, kamor je živino daleč goniti ali koder pitne vode pomankuje. Zlasti nevarni so ob veliki vročini in poletni suši. Mnogovrstne bolezni napadajo živino, pluća se vnemo ali zbole sluzene. Treba torej skrbeti za senco, koder se živina, zlasti opoludne, odpočije.

Klimatiška korist sadnega drevja.

Klimatiška korist sadnega drevja poudarja se veliko premalo, gotovo zato, ker ni toliko vidna. Če sadno drevo tudi ni neogibno potrebno, vendar pomaga zelo, da so kraji prijetnejši in prijaznejši. Sadno drevje je merilo za blagostanje dežel. Kmetovalec rad vsadi nekaj drevja okoli svoje hiše, in sicer ne toliko zaradi sadja, kolikor sebi v varstvo. Drevje mu daje senco in jemlje moč viharjem. Enako korist ima cela pokrajina od obilo sadnega drevja.

Stara izkušnja nas uči, da so kraji brez drevja manj rodovitni. Vetrovi so močnejši, solnce pripeka na zemljo in vse skupaj pa suši zemljo. Drevje zmanjša vse te nepravilike, ono slabi veter in solnčne žarke, iz zemlje pa sesa po koreninah vlago, ki se zopet razpuhiteva skozi listje in ki dela zrak prijetno vlažen. Vlažen zrak povzroča dež in roso, ki napajata zemljo z vlago. Ob mrzlih nočeh brani tudi sadno drevje nekoliko top-